

=====

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік
университетінің ғылыми журналы
Научный журнал Павлодарского государственного
университета имени С. Торайгырова

1997 ж. құрылған
Основан в 1997 г.

İ Ì Ó
ÕÀÁÀÐ Ø ÛÑÛ

ÂÃÑÒ Í ÈÊ Ì ÃÓ

ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ

3 2014

Ибраева А. Б.

Қазақ және поляк халықтарының тілдік мәдени тұрғысынан
 әрекеттестігіндегі түркі тілдерінің ролі 134

Қадыров Ж. Т., Таласпаева Ж. С.

Поэтикалық мәтіндегі «өмір» концептісінің танымдық табиғаты 144

Қуразова К. И., Әбішева К. М.

Түр-түсті білдіретін сөздердің символикалық мәні 150

Мажит З., Сарсембаева А. Б.

Қазақстандық аударматану және аударматану мамандарын даярлау
 мәселелеріне қатысты 156

Мерғалиев Д. М.

Музыкалық халық аспаптары мен қазақтың
 фольклорлық - мифологиялық мұрасы 163

Рақымжанов Қ. Х., Ақошева М. Қ.

Тілдік тұлғалар-мәдени билингвизм иеленушілерінің аударма ісіндегі
 фразеологиялық калькілеу 167

Рахымов Б. С.

Қазақ фольклорындағы Баянауыл туралы
 аңыз бен ақиқат 174

Сафарғалиева А. Ы.

Орыс тіліндегі мағыналас атрибутивтік конструкциялардың
 грамматикасы жайлы 180

Сарбалаев Ж. Т.

Қазақ тіліндегі конверсия мен адъективация мәселесі 184

Сарбалаев Ж. Т.

Сынданған зат есімдер туралы 191

Сизов Д. В., Жакупова Ш. С., Бурмистрова В. А.

Ағылшын тіліндегі әлем көрінісінде «жан» концептісінің
 құрылымын зерттеу 203

Тлеубердина Г. Т., Батырғалиева Г. Т.

Қазақ және орыс тағам атауларының тілдік сипаты 211

Тоқсамбаева А. О.

Түркі фольклоры және Мәшһүр Жүсіп 216

Шахметова Н. А., Нукенов К. К.

Қазақ және орыс тілдеріндегі «Жылқы» / «Лошадь»
 лексико-семантикалық құрылымы 222

Шахметова Н. А., Шамшиден Н. А.

Жалқы зат есімдер мәдени мәтін ретінде 228

Шахметова Н. А., Шинагулова Д. Н.

Қазақ дүниетанымындағы «тау» концептісі 233

Шоманова Г. К.

Дуаналық және постмодернистік демифологизациясы / Вен. Ерофеевтың
 Ленинианасындағы деконструкциясы: оксюморон, лебіз,
 түсінік мәдениеттік субмәтіннің құрамының бөлігі сияқты 240

Рахымов Б. С.

Кеңістіктің тарихи жырлардағы көркем берілісі 250

Сүйінова Г. С.

Этникааралық қарым-қатынастағы деструкциялы көріністер 263

Қадырова Б. М., Кәріпжанова Г. Т., Кәріпжанова А. О.

М. Әуезовтің «Абай Жолы» роман-эпопеясындағы
 ұлттық кинемалар сипаты 270

Қадырова Б. М., Кәріпжанова А. О., Кәріпжанова Г. Т.

Тұрысбек Сәукетаевтың «Ай қараңғысы» романы: тарихи шындық пен
 көркемдік шешім 277

Біздің авторлар 284

Авторлар үшін ереже 289

3 Балақаев, М. Қазақ тілі мәдениетінің мәселелері. – Алматы : Қазақстан, 1965. - 187 б.

4 Жұбанов, Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. – Алматы : Ғылым, 1999. - 581 б.

5 Нұрсұлтанқызы, Ж. О. Бөккеев шығармаларындағы бейвербалды амалдар. филол. ғыл. канд. ...дисс: 10.02.02. – Алматы : 2006. - 128 б.

С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.
Материал 17.07.14 редакцияға түсті.

В. М. Кадырова, Г. Т. Карипжанова, А. О. Карипжанова

Национальные свойства кинем в романе-эпопее М. Ауэзова «Путь Абая»

Павлодарский государственный университет
имени С. Торайғырова, г. Павлодар.
Материал поступил в редакцию 17.07.14.

В. М. Kadyrova, G. T. Karipzhanova, A. O. Karipzhanova

National properties of kinemas in the novel-epopee M. Auezov «The path of Abai»

S. Toraighyrov, Pavlodar State University, Pavlodar.
Material received on 17.07.14.

В данной статье рассматриваются невербальные коммуникации в романе «Путь Абая» Мухтара Ауэзова.

This article discusses non-verbal communications in the novel «The Path of Abai» by Mukhtar Auezov.

Б. М. Қадырова, А. О. Кәріпжанова, Г. Т. Кәріпжанова

**ТҰРЫСБЕК СӘУКЕТАЕВТЫҢ «АЙ ҚАРАҢҒЫСЫ»
РОМАНЫ: ТАРИХИ ШЫНДЫҚ ПЕН КӨРКЕМДІК
ШЕШІМ**

Мақалада Т. Сәукетаевтың «Ай қараңғысы» романындағы тарихи шындық пен көркемдік шешім қарастырылады.

Тұрысбек Сәукетаевтың «Қилы тағдыр» деген романдар топтамасы тоқсаныншы жылдардың соңына қарай жарық көрді. Топтамадағы алғашқы роман «Ай қараңғысы» деп аталады. Романда Желтоқсан оқиғасына байланысты тарихи шындық көркемдік шешімге негіз болған. Романның отыз бес тарауында Желтоқсан көтерілісінің басталауынан бастап барлық оқиғалар көркем бейнеленеді. Романда көтерілістің шығу себептері:

– Жігіттер, өздерің де радиодан естіген шығарсыңдар, бүгін Қонаевты орнынан алып тастады! – дейді қаралы хабар естірткендей қамығып. – Орнына қайдағы бір орысты қойды. Қазақ табылмағандай бұл не қорлаганы. Басқа республикалардың бәрінде Бірінші басы – жергілікті ұлт өкілі. Бізді басынып отыр. Өстіп кеудемізді басқызып қоямыз ба, намысымыз қайда? Ел екенімізді білдірейік Алаңға шығып, пленум шешіміне қарсымыз дейік. Қазір жариялылық пен демократия заманы, неге конституциялық правомызды пайдаланбасқа. Бізді Димекеңнің адамдары жіберіп отыр. Басқа қазақ басылары да наразы. Қорықпаңдар. Қазақ жастарының бәріне айтыңдар, митингке шықсын!.. («Ай қараңғысы»).

Бұл көтеріліске ұйымдасудың баяндалатын тұсы. Күн кешкіріп қалса да алды-артын ойламайтын қызба жастардың алды дүрлігіп алаңға барады. Бірінші күні екі жүздей адам жиналады. Ертеңінде де күн шыға жұрт ән айтып, ұрандап топ-тобымен алаңға тағы жинала бастайды. Бірер сағаттың ішінде алаң лық толады.

«Кешегі Пленумның шешімін қазақтың намысын таптау, бізді халық ретінде менсінбеу деп білемін!», «Қайдағы бір облыстың хатшысын неге Қазақстанның басшысы ғып қоя салады?», «Жеті миллион қазақта бір азамат жоқ дегендері ме? Бұл не басыну!» деген сияқты пікірлер жан-жақтан айтылады. Қазақ жастары бейбіт шеруге шығады. Бірақ республиканың және орталықтың партиялық-бюрократиялық құрылымы тарапынан ол экстремистік пиғылдағы ұлтшыл жастар тобының бүлігі деп бағаланғаны белгілі. Қазақ жастарының әрекеті «Қазақ ұлтшылдығы» деп айыпталады. Ал жастардың шеруге шыққандағы талаптары – билік басында қазақтың

отыруы. Романда осы жағдай ашық баяндалады. Романдағы көркемдік шешім тарихи шындықпен астасып жатады.

Кісі деген кейде қысқа күнде қырық қаржасын жүрген біреулердің небір иттігіне үйренішті нәрседей жайбарақат қарайды да, ал ылғи да көңілінен шығып құлдыраңдап тұратын екінші біреу сәл жорғасынан жаңылып кетсе, апиысы қуырылып, мың күндік жақсылығын бір күндік қателігі тәрк етіп, тас-талқаны шықпай ма. Орталық та Қазақстанға сондай қырғи қабақ танытты («Ай қараңғысы»).

Романдағы *Қансырап, жарасы жанға батқан Алматының ыңырсып жатуы* қан мен ауыр азапқа тұншыққан халқымыздың ауыр халінің бейнеленуі. Сонымен қатар кеңестік қатаң режимнің көрінісі ащы мысқылмен беріліп отырады.

Осы ауыр мезгілде жастардың жағына шығып, оларды қорғап, қолдағандар да болды. Олар өз мансабы мен бас пайдасы үшін бұғып қалмай, халқының қамын ойлап, билікке қарсы батыл пікірлерін айтты. Ол романда былайша бейнеленеді:

Бауырлары үшін жаны шырқырағандар бірен-саран. Атақты генерал Марат Алматаев Алаңдағы сұмдықты көргенде алтындаған шен-шекпенінің бетіне де қараған жоқ. Тізгінді қолына алып, әскери іс-қимылға бағыт-бағдар беріп отырған КГБ-ның шефіне тебітіп кіріп барып:

– Тоқтат, мына масқараны! – деп столын салып-салып қалған.

– Онда сенің жұмысың болмасын! – деді анау безеріп. – Бәрін біз шешеміз!

– Бәрін сен шешсең, біз несіне генерал боп жүрміз?

– Бүгіннен бастап генерал емессің. Погониңды жұлып тастаса да болады! – деп сап-сары ала неме, сары жыландай ысылдап қолын соза бергенде иектің астынан жұдырықпен жалғыз-ақ періп, серең еткізіп шалқасынан түсірген.

Ұлтшыл, «бұзық» генералды бүлікшіл қалада бір күн де тоқтатқан жоқ, үй-ішіне қоштастырмастан Москваға арнайы самолетпен жөнелтіп, ары қарай Ауғанстанға, өлмесең – өмірем қап деп от пен оқтың астына айдады да жіберді («Ай қараңғысы»).

Қарсы шыққан генералдың үнін өшірудің амалын табады. Оны оқ пен оттың арасына Ауғаныстанға қуып жібереді. Осы сияқты батыл адамдар қатарында танымал қаламгерлеріміз Жұбан ақын мен Сафуан Шаймерденовті айтуға болады. Ол туралы романда:

Қардың бетін құйрығымен сипап, қанды ізін жасырған айлакер түлкі секілді, қаралы уақиғадан кейін Ақ Орданың қожасы зиялы қауымның ауанын байқап, аузын алу үшін жазушылармен кездесуге келгенде ақиық Жұбан ақын мен аяулы жазушы Сафуан атып тұрып, ел жүрегіндегі қыжылды тайсалмай айтып салған. Бірімен бірі таласа-тармаса мінбеге шығып, «Қонаев кәкәй,

сен әйбәтсің. Сіз секілді басшыны баяғыда-ақ аңсап күтіп-ек, енді көсегеміз көгеретін болды» деген сияқты өңкей бұралқы, жалтақайлардың қошаметіне бойы балқып албырап отырғанда қос ардагердің сөзі бетіне мұздай су шашып жібергендей болды. «Мен ұл-қыздарымыздың Алаңда итке таланып шыңғырған дауысын естігенде Отан соғысының от-жалынынан аман келгеніме өкіндім. Ұрпағымызды өстіп қорлату үшін соғысып па едік!..» деді Жұбан ақын өзегін өксік кернеп («Ай қараңғысы»).

Бірақ бұл сияқты ерлер аз еді. «Жайшылықта елдің еркесімін, серкесімін деп жүретіндер» үні шықпай бұғып қалады. Кейбіреуі тіпті, жастарды жаумен бірге жарысып тепкілейді. Олар «бұлар социалистік қоғамымызға жат пиғылдағы бұзық элемент, ұлтшылдар. Аяусыз жазалау керек» деп Орталық комитетке «Ашық хат» та жазады.

Романда алаңдағы көрініс:

Әзиз-Сұлтанның бірден байқағаны: майдан ортасында жүрген кілең жастар екен. Үлкендер жағы Алаң шетіндегі бетон бардюрден бері аттар емес. Құдды бір, тасыған өзенге қарап жазада үрпін тұрған адамдар секілді. Дені – омырауында орден-медаль самсаған ардагерлер, «От пен судың талайын толарсақтан кешкен батырмыз, міне» деген мақтаныш па, әлде біреу-міреу мұнда неғып жүрсіздер деп ежірейсе, «шырағым, бізде шаруаң болмасын, мынаны көрдің бе!» деп айбынту үшін тағып алды ма екен? Әйтеуір, барын киіп, бақанын асынып алған. Өз қолдарынан келмейтінді өзгелердің істегеніне қызыға қарайтындай, жымсиған жанарларында жарайсыңдар деп құптаған жылы ұшқын жылтырайды. Бірақ қаниша тілеулес болғанмен бері қарай аттап басар емес.

Неге үлкендер осыныша үрейшең, жалтақ? «Асарымызды асадық, жасарымызды жасадық, мына он екіде бір гүлі ашылмаған өндірдей ұл-қыздардан жанымыз аяулы ма!» деп неге ортаға қойып кетпейді. Адуынды, албырт топтың алдында сап-сап деп сабырға шақырып сақалды қариялар жүрсе, ана жоғарыдағылар да, мың жерден бітеу болғанмен, айыл жиып айбынар еді ғой. Әлде бейшаралар талай зұлматты көріп, заман басқа-көзге төпесірген соң әбден жасып, су жүрек боп қалған ба? («Ай қараңғысы»)

Бұл алаңда жүрген Әзиз-Сұлтан ойы. Сонымен қатар бұл қазіргі халықтың ойы, халықтың реніші.

Алаңдағы жастарды нашақор, мскүнем ретінде көрсету үшін оларды талай арандатады. Наркотик пен арақ таратады. Бейбіт шеруді басбұзарлар ретінде көрсетуге тырысады. Олардың арасына арандатқыш жігіттерді жібереді. Олар жастарға кері үгіт айтады. Бірақ Әзиз-Сұлтан сияқты азаматтар халықты тоқтатып, оларға ермеуге шақырады. Ақыры арандатуларынан түк шықпаған соң солдаттарды жібереді. Бұл кезде де жастар қорқып қашпай, оларға қарсы тұра біледі. Ақыры солдаттар кейін шегінуге мәжбүр болады. Қолында күш пен қару тұрғанда әрине құр қол

жастар ештеме істей алмайды. Ақырында соны пайдаланып, жастарды ұрып-соғып, су шашып алаңнан қуады. Жазушы осы оқиғалар суреттелген тұста қазақ жастарының қаһармандығын, бойларындағы ұлттық намысты, отан сүйгіштік қасиеттерін тамаша бейнелейді.

Алаңға шыққан жастарға жала жабылады. Радио мен телевидениеден олар наркомандар деген жалған хабар таратады. Бұл шындық романда да ашық айтылады. Радиодан жалған хабарды естіген Сабираның таңданысын былайша баяндайды:

Алаңға барып бүлік салып жатқандардың басым көпшілігі наркотикпен уланған, маскүнем, азғын элементтер екенін білесің бе? Міне, радио айтып жатыр. – Сыбырлап тұрған қабылдағыштың құлағын түрегеп барып бұрап қалып еді, еркектің шыңылтыр, зілді дауысы күндей күркіреп қоя берді: «... Көшелер мен алаңдарда қоғамдық тәртіп өрескелдікпен бұзылуда. Ұлтишыл топтардың айтағына еріп есірген маскүнем, нашақор бұзақылар бейкүнә жандарды қорлап, зорлық-зомбылық жасап, айналадағының бәрін қиратып, тонап, өртеуде...» («Ай қараңғысы»).

Сабира аң-таң болады бұндай сандыраққа. Көзімен көріп куә болмаса, «е, солай екен» деп шүбәсіз сенетіні рас еді, өйткені радио айтып тұр ғой. Осы күнге дейін газет жазды, радио айтты, телевизор көрсетті дегенге имандай ұйыттын. Сөйтсе, олардың да байбаламшыл, өсекші әйелден жаман, жаптым – жала, жақтым күйені аузы-басы қисаймай сандырақтай беретініне, міне, алғаш рет көзі жетіп, түршігіп кеткені сенімді баяндалады.

«Неткен аярлық. Бір адам, екі адамға сыбырлайтын өсекшінің аузы емес, мыңдарға, миллиондарға, бүкіл әлемге бүйітіп өтірік айтуға бола ма?!» Жымсыя қараған қара киімдіге көзін тіктеп: – Өтірік! – деді. – Бәрі жала. Ондай бір адамды көрсем, көзім ақсын!» («Ай қараңғысы»).

Осылайша айран-асыр болады. Сабира өзінің қорлық көргенін, үш солдаттың жабылып зорлағанын тергеушіге баяндаса, мақсаты басқа тергеуші Сабираның өзін кіналайды. Кінәні солдаттарға жауып отырсың. Сені зорлаған олар емес, алаңға шыққан бұзақылар. Сені зорлаған солар. Сен өзің арақ ішіп алған соң кімнің зорлағаны білмейсің деген сияқты сөздер айтып қорлайды:

– Сен совет жауынгерлеріне жала жауып отырсың! – деді дауысы зілденіп. – Олар ондай айуандыққа баруға тиісті емес. Сен массың. Кімнің қорлағанын білмейсің. Меніңше, ана Алаңға барған бұзақылар сені мұндай күйге душар еткен. Олардан бәрін күтуге болады!» («Ай қараңғысы»).

Тергеуші Сабираға өз тағдырыңды өзің шешуің керек. Егер пәлені бұзақыларға қарай аударсаң, істің жарасы жеңіл. Бұл жерде сен нақты біреуге жала жапқалы отырған жоқсың ғой, қиянат болады-ау деп қиналатын түк жоқ. Дүрмекке еріп, балалықпен жай қызық көріп Алаңға барғанда белгісіз бұзақылардан зәбір шеккен адам боп есептелесің дейді. Сабираға заң бұзушы емес, заң бұзушы қарақшылардан қорлық көрген кісі боп шыға келесің деп

алдайды. Ал пікіріңнен айнымасаң, әңгіме басқаша: үкіметке қарсы шеруге қатынасқаның үшін бір, солдаттарға жала жапқаның үшін екі айыпталасың. Оның үстіне арақ ішкенің тағы бар. Ата-анаңа хабарланады, оқыған мектебіңе, жұмыс орныңа тәртібің туралы сұрау салынады. Ел-жұртқа әшкере боласың деп қорқытып-үркітеді. Романда баяндалатын бұл жағдай жалғыз Сабираға ғана тән емес. Сол кездегі Желтоқсанда алаңға шыққан жастардың барлығына тән. Тергеушіні де сол кездегі сұрқия тергеуші бейнесін танытатын типтік тұлға деп есептеуімізге болады. Себебі сол кезеңде осындай тергеушілер өте көп болды. Өте көп болғандығының нақты бір дәлелі қанша мыңдаған жастарымыздың түрмеге жазықсыз тоғытылуы болып табылады.

Сабира да тергеушінің сұмдығына алданып қалады. Сол сәттегі Сабираның күйі:

Қыздың тұманға малтыққан марғау санасы селк етті. Тамға жабысқан жаурынан көзге көрінбейтін әлдебір әлеуетті қол итеріп қалғандай оқыс серіліп, бойын тіктеп алды. Бұған өмірдің көк тиындық құны жоқ еді. Біреу қара қаныңды ішем деп айбалтасын көтерсе, селт етпестен қылиа мойнын жаңғырыққа төсеуге пейіл. Бірақ қырсығы өз басымен кетпей айналасын шарпиды екен. Мына масқараны естісе, көкесі мен апасы тірідей жерге кірмей ме! Ел бетіне қарай алмай қорланып, бір-ақ түнде шаштары ағарып шыға келетін шығар. Жо-жоқ, өзі күйген отқа оларды түсіруге хақысы жоқ!

– Не айтсаңыздар да көнейін, тек ата-анама хабарлай көрмеңіздер! – деді қыз дауысы қалтырап. «Қанды басың бері тарт» деп қылтылдап отырған қара киімді миығынан жымиыды:

– Міне, енді ақылға келдің! – қаңтарылған қаламы қаздаңдай жорғалап, ашық тұрған жарты бетті толтырып барып тоқтады. – Ендеше мына жерге қолыңды қой.

Сабира бұл не деп ойланбастан тырнағымен түрткен тұсқа шиырып аты-жөнін сүйкей салды («Ай қараңғысы»).

Сабираны алдап қармағына түсірген тергеуші өз мақсатына жетеді. Бұл жерде айта кетерлігі, Сабира сияқты жастар көп болды. Оның өтірікке қол қоюына бір себеп ата-анасының ұятын ойлауы. Бұл жерде автор қазақ қызына тән ұлттық ерекшелікті де көрсете білген. «Қызға қырық үйден тыйым» деп қыз ұятын, арын жоғары бағалаған қазақ отбасына бұл ауыр жағдай болары аян еді. Дегенмен, ұят үшін өтірікке барғанын құптамасақ та, ата-анасын ойлауы жағымды әрекет. Бірақ соның негізінде жазықсыз жандарға жала жабылуы, қылмысқа тартылуы үлкен күнә.

Романда жазалаушы топтың бейнелері асқан жауыздықты танытады:

Сөзін қара кәззартың. Кім едің сен кеше? Құмның арасында биттеп-құрттап жүрген мал болатынсың. Әліпті таяқ деп білмейтін жабайы! Аштық, ауру-індетпен-ақ құрып бітер ең, құрдымның түбінен совет үкіметі емес не суырып алған. Аяғыңнан тік тұрғызып адам қатарына қосты. Жаппай

надандықтан жаппай сауатты халыққа айналдың. Бұрынғы қалпыңда жүре берсең, осы күні зоопаркте тұрар ең. Совет үкіметінің арқасында туалетке баруды үйрендің, мойныға галстук байлайтын болдың. Сондағы айтқан рахметің осы ма! Не благодарные сволочи!.. («Ай қараңғысы»).

Осы сөзді естіген Әзиз-Сұлтан қабаған иттің тұрғанына да қарамай, бар күшін жиып офицерге қарсы ұмтылады. Қорлықтан қалшылдаған Әзиз-Сұлтан денесінің қанқасап ауырғанына да қарамайды. Қимылдасам итке талатар, не мыналар тағы тепкілейді-ау деген үрейді де ұмытады. Мұндай қорлықты көріп жатқанша өлгенім артық деп ойлайды.

Әзиз-Сұлтанды ұрып, тепкілегеніне көңілі толмаған командир:

Аяқ-қолын армансыз сілтеп енгізіп барып тоқтаған десант командирі хас дұшпанын қанжоса сұлатып салғанына айызы қанбай тұр. Бұдан да гөрі жан қинар қорлықты бірдеңе істегісі келетіндей. Кенет шап беріп ауын уыстай алды да:

– Ах, черт! – деді өкінішті үнмен. – Я только опорожнился же. Серега, ты горячим душем обдай его, а то у «хозяина страны» лицо грязное. Кап, жаңа ғана қуығымды босатып ап ем. Серега, ыстық душеммен шайып жіберші, «ел қожасының» жүзі кір боп қапты.

– Чо-о? – деді Серегасы түсінбей.

– Дундук!.. Помочись на него!.. Шаптыр үстіне!..

Шор етіп жылымышы зәр ес-түссіз сұлық жатқан Әзиз-Сұлтанның бетіне атқақтады... («Ай қараңғысы»).

Бұдан өткен жауыздық, қорлау болмас. Сонда да қазақ жастары мойымай, қарсы тұрады. Олардың жауыздығы бұнымен де тоқталмайды:

Екі күннен бері тіс қаққан старшинаның құдайы берді. Жайшылықта бірді бірге қағыстырып, тіміскіленбесе ішкені ас болмайтын жырынды сұмға мына аласапыран тіптен бап болды. Тексеріп, тергеп жатқан ешкім жоқ. Не істеймін десең де өз еркің. Аңшылық сияқты делебеңді қоздыратын тамаша бір ермек. Аңға шыққанда да мұндай қызыққа батып рахаттанбайтын шығарсың. “Калбиттердің” құны қазір саған қоянмен бірдей. Кез келгенін көшеде қуып жүріп тепкілеуге хақың бар. Ешкім мұның қалай демейді. Шапынан сүйреп, ұрып-соғып машинаға тоғытасың да айдалаға апарып тастайсың. Жыраға төңкере салған мусормен бірдей. Ол жерде не істеп жатқаныңды кім біледі. Аузынан теуіп қара қанын ағызасың, қарға тұншықтырасың, аяқ киімін шештіріп, жалаң аяқ жүгіртесің... Ох, дүниенің қожасы сезіну қандай керемет десеңші. Кеше қалың бұтаның арасында ана бір «калбиткаға» тояттағаннан бері тіпті дәнігіп, қызылсыраған құзғындай қорқаулана түскен.

Осы екі күн шынында да бұлар үшін нағыз қызық, қансонардың өзі болды. Қараңғыда, көзден таса бір қиырда не істеп жатқаныңды кім аңдып тұр дейсің. Жалтақтамай еркін қимылдады. Қар үстінде қара шаптарын жел

үрлеп ыңырсып жатқан шала өліктердің қойны-қоныштарын ақтарып алқа-жүзік, әмиандарын алды. Өмірі көрмеген олжаға бөкті («Ай қараңғысы»).

Бұл романдағы жазалаушы топтың бет бейнесі. Олардың тағылық әрекеті шығармада баяндау мен суреттеудің аралас келуі арқылы көркем бейнеленген. Романдағы жауыздық әрекеттен жан түршігеді. Автор айтылмаған жайларды халыққа жеткізіп, Желтоқсан көтерілісі кейіпкерлерінің сом бейнесін жасаған.

Қаламгер тілінің шұрайлылығын романның кез-келген бетінен көруге болады. Небір көңілге қонымды жаңа сөз тіркестері, оралымды сөйлемдер, ойлы суреттер, ұлттық ерекшелікті танытар бейнелі сөздер көптеп ұшырасады. Автор әдебиетке көркемдік дәрежесі жоғары, мазмұны бай, кейіпкерлер бейнесін өз заманының мәнді оқиғаларымен, көкейкесті проблемаларымен табиғи байланыстыра отырып, шынайы суреткер шеберлігімен сомдаған құнды дүние әкелді деп айтуымызға әбден болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Сәукетаев, Т. Ай қараңғысы. – Алматы, 1998.

С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.
Материал 17.07.14 редакцияға түсті.

Б. М. Кадырова, А. О. Карипжанова, Г. Т. Карипжанова
Роман Турысбека Саукетаева «Лунная тьма»: историческая правда и художественное решение

Павлодарский государственный университет
имени С. Торайгырова, г. Павлодар.
Материал поступил в редакцию 17.07.14.

B. M. Kadyrova, A. O. Karipzhanova, G. T. Karipzhanova
Novel by Turysbek Sauketaev «Moonlit darkness»: historical truth and artistic solution.

S. Toraighyrov Pavlodar State University, Pavlodar.
Material received on 17.07.14.

В статье анализируется историческая правда и художественное решение в романе Турысбека Саукетаева «Лунная тьма».

The article analyzes the historical truth and artistic solution in the novel of Turysbek Sauketaev «Moonlit darkness».